

РОЗДІЛ X. МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІН МОВОЗНАВЧОГО ЦИКЛУ

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ДІАЛЕКТНОЇ ЛЕКСИКИ В ШКОЛІ

Тетяна ГРОМКО (Кіровоград)

На сучасному етапі діяльність учителя-філолога пов'язана з впровадженням нової методики вивчення української мови, що сприятиме формуванню у школярів високої загальномовної ерудиції, умінню осмислювати проблеми україністики як цілісної системи наукових знань, а також знайомитиме учнів з особливостями розвитку матеріальної і духовної культури краю.

The present-day Ukrainian philology teacher professional activity is connected with the introduction of a new study method of Ukrainian facilitating the formation of high general linguistic competence of secondary school students, their ability to comprehend the problems of Ukrainian Studies as an integral area of knowledge; it will also familiarize the students with peculiarities of their native region material and spiritual development.

Загальновідомо, що мовні особливості говірок вивчаються у курсі «Українська діалектологія», який займає важливе місце в системі лінгвістичної освіти учителя-філолога [3, 5]. Поглиблене опрацювання специфіки діалектної мови розвиває навички теоретичного осмислення різноманітних проблем: з'ясувати тенденції формування загальнонародної мови, зрозуміти і пояснити процеси змін, які відбувалися у фонетичній системі, граматичній будові й лексичному складі сучасної української мови.

Якщо в радянській методиці викладання української мови актуальним було прищеплення учням навичок літературної мови, усунення негативного впливу місцевих говорів на усне і писемне мовлення учнів [20, 129; 21, 17-18], то на сучасному етапі діяльність учителя-філолога пов'язана із впровадженням нової методики вивчення української мови, що повинно сприяти формуванню у школярів високої загальномовної ерудиції, уміння осмислювати проблеми україністики як цілісної системи наукових знань. У цьому відношенні важливе значення має опрацювання різних питань, пов'язаних із розвитком і функціонуванням діалектної мови.

В останні роки помітно зросла увага вчених до діалектної лексики як об'єкта дослідження. «Евристична цінність діалектних даних постійно зростає у зв'язку з розширенням сфер їх використання, насамперед для розв'язання глото- і етногенетичних проблем, в етимологічних, історико-семасіологічних, ономастичних дослідженнях, для з'ясування окремих проблем етнографії, фольклористики, літературознавства» [5, 3]. Тому формування високої кваліфікації вчителя-філолога має

супроводжуватися різноманітними формами роботи з мовним матеріалом говірок, насамперед лексичним. Перед учителем стоїть завдання поповнити власні знання з лексикології, засвоїти сучасну методику вивчення української лексики [22], а також зуміти пояснити учням явища, які відбувалися і відбуваються нині у літературній і говірковій лексиці.

Однак, як показує практика, під час опрацювання діалектної лексики в школі вчителі ще й сьогодні зустрічаються з труднощами. І причини їх зрозумілі. Це насамперед слабкі теоретичні знання з курсу української діалектології, невміння застосувати їх у роботі над мовним матеріалом певної говірки. Досить часто вчителі викорінюють діалектизми з мови школярів, лише замінюючи говіркові слова їх літературними відповідниками, тобто уникають необхідних пояснень. Інколи лексичні помилки, спричинені діалектним оточенням, просто ігноруються [24].

Загальновідомо, що предметом лексикології є слово, яке вивчається з кількох поглядів. Учитель знайомить школярів із широким спектром значення слова, його відношенням до навколишньої дійсності. Поступово учні заглиблюються у таємниці походження слів, особливості їх функціонування у процесі історичного розвитку мови. Тому вчитель повинен навчити школярів у процесі спілкування між людьми глибоко розуміти значення слова, подавати відомості про лінгвістичне освітлення цієї мовної одиниці в різних аспектах. Передусім треба знайти відповіді на питання про особливості формування лексичної системи української мови, шляхи і закономірності її розвитку, функціональні можливості, лексико-семантичне групування слів і їх відношення до позначуваних явищ, реалій, понять [5, 8; 24, 34].

Якщо вивченню фонетичних, морфологічних явищ діалектної мови ще приділялася увага в українській методиці української мови ще у 80-90-х роках минулого століття [20; 19; 18, 13; 14], то лексичні особливості лише починають розглядатися.

Приєднуємося до думки дослідників про те, що було б добре, якби до програми з української мови були включені теми «Характеристика місцевої говірки», «Мова рідного краю та її місце серед діалектів України», «Культура мови учнів та говіркові елементи у їхньому мовленні», «Місцева говірка в українській літературній мові» та інші [11, 67; 15]. Такі теми спрямували б словесника й учнів на уважніше ставлення і до говіркового оточення, і до загальної мовної культури [9, 20].

На жаль, у шкільному курсі української мови вивченню діалектної лексики відведено незначне місце. Зокрема, на початковому етапі учні ознайомлюються лише з поняттям «діалектні слова», при цьому не заглиблюючись у семантику діалектизмів, в особливості їх виникнення

та функціонування у говорах [2, 57; 12, 43]. А в старших класах, коли з'ясовуються загальні закономірності розвитку діалектів української мови, учителі лише фрагментарно зупиняються на з'ясуванні структурних ознак лексичного рівня. Усе це свідчить про необхідність розробки системи ефективних методів і методичних прийомів, які б забезпечили глибоке осмислення учнями лексичного матеріалу говірок [11, 15; 22, 53-54]. Крім цього, важливе місце у навчанні лексики, на думку І. Матвіяса, слід відводити демонстрації лінгвогеографічних досліджень – лінгвістичних карт, атласів [17, 32].

Учитель-словесник може розробити систему контрольних питань до тієї чи іншої теми уроку, запропонувати учням виконати ряд додаткових завдань. Наприклад, висвітлюючи навчальний матеріал розділу «Лексика», вчитель пояснює такі питання, як лексичне значення слова, його багатозначність, пряме й переносне значення, синоніми, антоніми, омоніми. Однак не згадуються лексеми, поширені в українських говірках. Проте відомо, що школярі досить часто вживають діалектні слова в усному і писемному мовленні. Тому вчителеві варто продумати такі види роботи, які б сприяли засвоєнню учнями літературної норми вживання слів – по-перше; по-друге, допомогти їм зрозуміти ті явища, які відбуваються у системі діалектної лексики, усвідомити, що народні говори – це живильне джерело літературної мови [16, 68, 70; 15, 55].

Опрацьовуючи навчальний матеріал, що стосується розділу «Лексика» в умовах місцевих говорів, можна запропонувати школярам наведені нижче вправи.

1. Складіть словничок діалектних слів вашої говірки, вказавши, як називаються *ожеледиця, димар, горище, лопата для копання, рядно, гудзик, півень, курчата, поросята, корова, яка вперше отелилася, перше молоко від молоді корови, старий кінь, безрога корова* та ін.

2. У поданих групах синонімів знайдіть слова, які не становлять літературної норми. З'ясуйте, чи вживаються вони у вашій місцевості.

Баба, бабуня, бабця, бабушка; хата, будинок, дій, оселя, хібарка, халупа; чорногуз, бузьок, лелека, бусел; дируни, картофляники, паляниці, картопляники; гишки, холодець, студенець; парове, сире, сирве, тепле, парне, свіже (щойно здоєне молоко); соняшник, сонечник, сонях; комин, димник, груба, вивод, димар; вродливий, ладний, красивий, чепурний, хороший, пригожий, файний (про зовнішність людини).

3. Пояснити значення виділених слів. Пригадати, які слова називаються діалектизмами.

Були козаки на селі проти Прохора – що волохаті туркоти проти орла (П.Куліш). Швидко йшла вона *плаєм*, нагинаючись легко попід смерекові *галузи*, що звисали понад дорогою (О.Кобилянська). Із-за чорного кам'яного *щовба* виринула велика *дйраба*, на ній стояв, зігнувшись у дугу,

старий гуцул у лисячій *клепані* на голові й з люлькою в зубах (І.Франко). Він не навчився навіть своє *порекло* на письмі покласти (В.Стефанік).

Для довідок. *Туркоти* – голуби; *плай*– гірська стежка; *галузи* – гілки; *щовб* – скеля, підвищення; *дараба* – пліт; *клепаня* – капелюх; *порекло* – прізвище.

4. До якого словника слід звернутись, щоб з'ясувати значення діалектних слів? Прокоментувати наведені статті з тлумачного словника.

ПЛАЙ, ю, ч., діал. Стежка в горах.

ЛЕГІНЬ, я, ч., діал. Юнак, парубок. Ой легіню, легінику, посидь коло мене.

ТАЦЯ, і. ж., діал. Дерев або металевий посуд із загнутими догори краями, на якому переносять страву, подаючи на стіл або збираючи зі столу, піднос.

5. Прочитати речення, виписати, синоніми. Які з виписаних слів є нормативними, які діалектними, які просторічними?

Там, за порогами, у степах, де землі щедрі і розлогі, сидять лелеки на стовпах і ріллі дихають вологі. І царствений цибатий чорногуз поважно ходить у ранній кукурудзі (Л. Костенко). *Не смійтесь, я теж на бусела схожий такою ж любов'ю до отчого дому* (А. Малишко). *Заклекотів запізнільний бузько на сусідовій хаті* (І. Франко). *Вітер віє, полем ходить, по долині бузьок бродить* (О.Маковей). *Дорога, майнувши сірим хвостом, безшумно сховалася в зелені хлібів* (В. Винниченко). *Широкий, рівний шлях у пустий простір біжить* (Б. Лепкий). *Новому гостинцеві не доставало бокових стежок, цього великого добродійства для пішоходів* (І. Франко). *Не затримуй мене на останньому слові, попрощайся, як треба, і у путь проведи* (А. Малишко). *Отаман нахилився проти багаття та наче забув про мене* (П. Куліш). *Дотліває холод мій у ватрі, я один замріяний іду* (В. Симоненко). *Кострище з гуми ще раз підпалили – і заревло, завирувало, загоготіло* (І. Драч). *Повечерявши, гайдамаки закурили люльки й простягалися на землі навколо вогнища, яке вже догоряло* (М. Старицький).

6. Перепишіть речення. Підкресліть діалектизми. Поясніть їх значення. Доберіть до говіркових слів літературні відповідники.

1. Скажи, просили за **мендаль**, за заслуги? (І. Карпенко-Карий).
2. Дівча вхопило **карафку** з горілкою й налила з неї (В. Винниченко).
3. Хочу роблю, а не хочу – косу в бригаді **мантачу** чи просо палю (Ю. Яновський).
4. Дана купила... у **генделику** дві хлібини. (В. Яворівський).
5. Правду кажуть добрі люди, дай Боже **здоровля** (В. Винниченко).
6. Жилетка червона, двобортна, без маніжки, з мідними **пугвицями** (І.Карпенко-Карий).
7. Не **кумпанія** вони тобі (В. Винниченко).
8. Дорога вниз на долину **пов'юшилася** вулиця між густими садками (Ю. Яновський).
9. Насилу сестри з санбату взяли хлопця, **вибанили**,

одягли в чисте й сухе (Ю. Яновський). 10. *Корівчини зорили на нього своїми сльозливими вирлами* (В. Яворівський)

Для довідок: *мендаль* – медаль, нагорода за досягнення якихось успіхів, *карафка* – графин, пляшка, *мантачити* – клепати, *генделик* – крамниця, *здоровля* – здоров'я *пугвиці* – гудзики, *кумпанія* – компанія, *пов'юшилася* – простяглася, *вибанили* – викупали, *зорили* – дивилися, *вирла-очі*.

4. Прокоментуйте висловлювання Івана Франка: *Діалект, а ми його надішем Міццю духу і огнем любови, І нестертий слід його запишем Самостійно між культурні мови...*

При викладанні у старших класах у вчителя значно розширюються можливості для роботи з лексикою говірок. Так, розкриваючи власне мовознавчі питання, учитель пов'язує матеріал народнорозмовної лексики з питаннями літературознавства. Він пояснює учням роль діалектних назв у художньому творі (для віддзеркалення колориту певної місцевості, змалювання процесів праці, побуту людей, відтворення мови дійових осіб та ін.). Можна запропонувати також виписати з вивчених творів говіркові лексеми, групуючи їх за місцем поширення на українській етномовній території. Взірцями таких творів можуть бути «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського, «У неділю рано зілля копала» О. Кобилянської, новели В. Стефаника, романи «Орда» Р. Іваничука, «Диво» П. Загребельного та багато інших, не лише програмових, а й відведених для позакласного читання. При цьому важливо використовувати й місцевий краєзнавчий матеріал. Так, наприклад, мовлення літературних героїв, а відтак і авторів драм, корифеїв українського театру почасти включає вузьколокальні діалектизми степових говорів Кіровоградщини (див. Завд. 6.).

Учитель-філолог має можливість вивчати мову говірок, безпосередньо спілкуватися із місцевими жителями. Поступово він визначає найважливіші ознаки цього діалектного мовлення на фонетичному, морфологічному, синтаксичному і лексичному рівнях. Одним із ефективних прийомів фіксації діалектного матеріалу є магнітофонний запис зв'язного тексту, на чому активно наголошується нині діалектологами. Тому добре було б, щоб у вчителя-словесника була зібрана фонотека, у якій були б тексти різної тематики. Тоді можна учням пропонувати таку вправу.

* Прослухайте магнітофонний запис розповіді жителів вашого села, Знайдіть і виписіть з тексту говіркові слова. Доберіть, де це можливо, до діалектної лексики відповідники з літературної мови.

['n'iz'n'im/ l'itom odkri^evaⁱci^u'a o^lxota na^lkač'ku / č'as'^lt'iš us'ogo
y^lposl'edn'yu n^ljatni^u'yu č'i^lsu^lbotu// no^lper^ed cim nada pri^egotovi^eč'a
do^lotkr^lit'ija/ ku^lnit' otst^r'elošn'i/ zar'a^ldit' pat^ron'ij^u//
vič'i^esti^et' ru^lžo// bu^lva na^ljide/ pove^un d^lv'ip/ rodi^eč'ij^u/ dru^lz'ej^u

обсудим/ куди їти/ буде м/ або ї/ п'їдем на/ м'їсце/ обдивимос'а плесо// ну/ це уч'асток води такий/ без оч'їрету// повиби'раїм соб

ї м'їс'ї'а// каждиї познач'їт' св'її/ номи'р/// першу не'д'їлу си'їзона/ охоти як'такоїї не'ма/ бо'їсі п'разнујут' открит'їе/ як'шо ї'стрелнут'/ то'їз'ракетни'ї'ї// з'їмої/ д'руге/ д'ело/ л'удеї/ мен'че/ хоч' охота ї'луч'а/ бо на'пушного зв'їр'а// їдем/ знач'їт'/ на охоту ї'досв'їта// за'ран'ї їже р'їшим/ ч'їцепом/ ч'ї'п'їдковоју/ ї'кудоју їти/ будим// хара'шо/ як/ номи'р ї'кубл'ї// тепло/ при'їятно/ но'їможїш ї'заснут'// охотни'ї'ї/ може бут' не'багато/ то'ді нан'їмаїм л'удеї ї'загонш'ї'їки/ бува/ зага'н'а так/ шо'ли'їсак ч'ї'заїец' їдут' пр'ам на'штик/ г'лавне стр'їлку/ тої/ шо'стр'їл'а/ не'промазат'// а'коли до'їго н'їч'о не'ма/ а потом шос'/ вискоч'е нако'нец'/ така коно'нада нач'ї'наїї'ї'а/ не'даї бог// потом як'нач'їнут' розби'рац'а/ хто ч'їм стр'їлаї/ хто нол'о'їкої/ хто чим// шо'б'їзнат' ч'їја// хот'а бува'ї биз ц'ого// ї'їак'ївистр'їлом підн'їма їїх/ ї'во'ни д'руг за'д'ружкої пр'ам на'нас/ т'їки не'ризара'жат' їсп'їваї// с'к'їки бит' не'їможна/ кан'ешно/ це їже бракон'їєрство// но'тої год їїх розви'їлос'а бозна с'к'їко/ шо'у'сїх'ї'ї їс'о раїно не'їне'ри'били'їб// заїц'ам шо'з'їма/ шо'л'їто/ їїсти наїдут' їс'їгда/ з'їголоду не'їпо'дохнут'// то'їл'їсах зв'їр'ам вашко/ о'собе'но со'хатому лос'у/ бе'з'ї'корма/ бе'з'ї'п'їдкормки/ аж'н'ї'їак// то'го їегер' мус'їт' соло'нец' на'полн'ат'/ або'г'їлок чи'с'їна ї'на'в'ес на'ложуват'/ хоч'де т'ї їегер'ї шчас/ ше'ї'їстре'їбл'аїут'/ шо'к'їз/ шо'лос'їв/ од'наково/ чи'закритїї сезон/ чи'откритїї//

Записала Громко Тетяна Василівна в 1994 році від Петрова Павла Івановича, 1916 р.н., освіта 2 класи, у с. Піщаний Брід Добровеличківськ. р-ну [10].

У сучасних українських говорах відбуваються різноманітні процеси, пов'язані з функціонуванням діалектної лексики. Учитель має бути спостережливим, щоб визначити у мовленні місцевих жителів певні тенденції. Найважливішими з них є ті, що пов'язані із процесами взаємодії літературної мови і територіальних діалектів [9, 21].

Опрацювання лексики говірок буде ефективним, якщо використати сучасні засоби унаочнення. Вчитель заздалегідь може підготувати малюнки і фотографії предметів, які в тій чи іншій місцевості мають іншу назву від літературної, і під час заняття ставить питання: «Як називають ці предмети у вашому селі?»

Щоб школярі краще запам'ятовували літературні слова, можна виготовити таблицю такого зразку.

РОЗРІЗНЯЙТЕ ЛІТЕРАТУРНІ Й ДІАЛЕКТНІ СЛОВА!

<i>Бургело</i>	<i>Джерело</i>
<i>Віхоть</i>	<i>Щітка</i>
<i>Дохтор</i>	<i>Лікар</i>
<i>Дзюрка</i>	<i>Дірка</i>
<i>Кавалєрка</i>	<i>Побачення</i>
<i>Кукуруза</i>	<i>Кукурудза</i>
<i>На дошки</i>	<i>На дощі</i>
<i>Сахарь</i>	<i>Цукор</i>
<i>Хверма</i>	<i>Ферма</i>

Добираючи лексику для подібної таблиці, необхідно враховувати мовні особливості конкретної говірки, частотність уживання певних слів у мовленні учнів. Окрім цього, слова обов'язково потрібно періодично змінювати.

У старших класах вивчаються діалекти української мови на порівняно вищому науковому рівні. Учні довідуються про лексичні, фонетичні і морфологічні особливості північних (поліських), південно-західних і південно-східних говорів. Щоправда, у підручнику з української мови відомості про зазначені діалектні системи викладені стисло.

Останнім часом спостерігається тенденція до активного поповнення лексичної системи говорів літературними елементами. Цьому сприяють насамперед позамовні фактори: зміни у розвитку суспільного виробництва, запровадження різних форм наукової організації праці, поява нових засобів виробництва. Важливу роль у даному процесі відіграють також підвищення освітнього рівня людей, свідоме ставлення їх до культури мовлення.

Робота з говірковою лексикою проводиться і паралельно з вивченням фонетики, морфології, синтаксису. В умовах діалектного оточення досить часто вчителеві доводиться виправляти лексичні діалектизми в учнівських письмових творах, переказах та ін. Як помічено вчителями, в усному і писемному мовленні учні допускають порівняно небагато помилок синтаксичного характеру, пов'язаних з впливом діалектною оточення. Інколи вони неправильно вживають підмет чи присудок, означення, обставину. Специфіка будови складного речення нерідко з говірки переноситься у літературне мовлення учнів. Отже, робота з діалектною лексикою повинна продовжуватися і під час вивчення синтаксису. Щодо цього корисним буде порівняння говіркових текстів з літературними [24, 43].

З учнями старших класів бажано практикувати написання невеликих рефератів, наприклад, на такі теми: «Мова мого села», «Як ми розмовляємо», «Моя порада товаришеві про те, як правильно говорити»,

«Яких слів у нашій мові слід уникати», «Чим красива наша мова», «Для чого потрібно знати правила граматики» та інші. Кожен учень обере якийсь один напрям роботи, наприклад, наголос у рідній говірці й наголос, передбачений нормами граматики; вимова пом'якшених приголосних у говірці й у нормованій мові; вживання іншомовних слів у мові селян і їх граматична норма; активність суржикових слів у мові жителів села і учнів та їх відповідники в українській мові. Потім вони готують відповідні реферати, які зачитують на уроці або засіданні гуртка.

Цілий ряд питань, пов'язаних із вивченням лексики говірок, можна розглянути на заняттях лінгвістичного гуртка. Тут школярі проникнуть у таємниці діалектної лексики і семантики. У них з'явиться бажання вивчити мовні джерела рідного краю [1, 62].

Добре, якщо на заняттях лінгвістичного гуртка в школі учні розглядають мовні явища, які вивчаються на уроках. Діти розширюють знання про літературну мову і особливості взаємодії її з мовою говірок.

На заняттях мовного гуртка можна проводити різні цікаві види роботи з діалектною лексикою [1, 63-64], однак найактуальнішою сьогодні є збирання й систематизація лексичного матеріалу місцевих говірок. Учителеві необхідно спрямувати зусилля учнів на збір діалектного матеріалу, який, у свою чергу, зацікавить їх і стане предметом наукового опису. Оскільки сьогодні продовжується збирання діалектної лексики, що проводиться у руслі реалізації загальнодержавної комплексної програми, спрямованої на створення Лексичного атласу української мови та Словника українських народних говорів, то у зв'язку з цим перед учителем-філологом відкривається широка перспектива для активної практичної діяльності у галузі діалектології, на чому неодноразово наголошувалося на діалектологічних нарадах, конференціях тощо.

Фіксація і класифікація мовного матеріалу українських говірок передбачає глибоке вивчення народної лексики різноманітних тематичних груп. Так, члени гуртка одержують підготовлене вчителем завдання, за яким вони записують лексику землеробства, тваринництва, будівництва, назви, пов'язані з транспортом і комунікацією, побутом, народними промислами, звичаями, іграми, розвагами, обрядами, повір'ями та ін. Матеріал готується вчителем на основі розділів за питальником Й. Дзендзелівського [7], який, до речі, є програмовий при збиранні діалектної лексики під час проходження діалектологічної практики у вищих навчальних закладах України.

На заняттях лінгвістичного гуртка учні опрацьовують зібраний за темами діалектний лексичний матеріал, а також під керівництвом учителя укладають словник рідної говірки, наприклад Словник та рекомендації до його укладання в методичному посібнику Н. Дейниченко «Питання вивчення зоологічної лексики рідного краю в курсі «Українська

діалектологія» [6]. Такий словник знадобиться під час вивчення різних питань шкільного курсу української мови [22, 54; 11, 65]. Вивчення лексики за пропонованою програмою дасть змогу зробити більш детальний аналіз сучасного стану живого діалектного мовлення, класифікувати територіально, бачити інтерференцію між спорідненими діалектами, оцінити вплив літературного мовлення на діалектне, з'ясувати характер міждіалектних контактів, відмежувати загальнономовне, інтердіалектне від вузьколокального.

Таким чином, зібраний і в такий спосіб матеріал розширить емпіричну базу української діалектології загалом. Його можна використати для укладання діалектних словників, лексичного атласу української мови, у лінгводидактиці середньої школи (у курсі сучасної української літературної мови, підготовці учнівських доповідей для засідання наукових гуртків та виступів на наукових конференціях, у написанні наукових робіт регіональних МАН тощо).

Вивчення лексики говірок матиме позитивні наслідки лише тоді, коли вона проводиться постійно й систематично, коли ця робота матиме різноманітні форми. Було б ідеально, коли б ознайомлення з народнорозмовною лексикою мало зв'язок з навчально-виховною діяльністю всього педагогічного колективу школи. За таких умов учні зможуть глибоко вивчити словник рідної говірки, різні її тематичні групи. Через лексичні засоби вони ознайомляться з особливостями розвитку рідної мови як системи. Саме такі заходи сприяли б не тільки початкам розвитку наукового мислення в школярів, але й популяризації та пропагуванню багатогранної й цікавої культури українського народу.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Аркушин Г.Л. На заняттях мовного гуртка // Укр. мова і літ. в шк. – 1986. – № 4. – С. 62-65.
2. Бабій Ф.Й. Лексичні діалектизми в мові учнів // Укр. мова і літ. в шк. – 1974. – № 12. – С. 57-59.
3. Бевзенко С.П. Українська діалектологія. – К.: Вища шк., 1980. – 246 с.
4. Грещук В.В. З досвіду роботи над діалектизмами // Укр. мова і літ. в шк. – 1974. – № 4. – С. 67-68.
5. Гриценко П.Ю. Ареальне варіювання лексики. – К.: Наук. думка, 1990. – 272 с.
6. Дейниченко Н.П. Питання вивчення зоологічної лексики рідного краю в курсі «Українська діалектологія»: Метод. поради. – Суми: Б.в., 1984. – 119 с.
7. Дзєндзелівський Й.О. Програма для збирання матеріалів до Лексичного атласу української мови. – К.: Наук. думка, 1987. – 299 с.
8. Дорошенко М.І. Подолання діалектизмів у мові учнів // Укр. мова і літ. в шк. – 1970. – № 6. – С. 58-64.
9. Дорошенко О.А. Робота вчителя-словесника в умовах місцевої говірки // Укр. мова і літ. в шк. – 1991. – № 12. – С. 18-22.
10. Із діалектного фонофонду кафедри української мови Кіровоградського держаного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.
11. Євтушок О.М. Вивчення лексики говірок Рівненщини. – Рівне: Б.в., 1997. – 87 с.

12. Євтушок О.М. До опрацювання діалектної лексики в школі // Укр. мова і літ. в шк. – 1986. – № 3. – С. 43-47.
13. Козачук Г.О. Опрацювання теми «Прислівник» у діалектних умовах // Укр. мова і літ. в шк. – 1975. – № 11. – С. 83-87.
14. Козачук Г.О. Особливості вивчення займенника в діалектних умовах // Укр. мова і літ. в шк. – 1974. – № 1. – С. 59-61.
15. Козачук Г.О. Робота над словником місцевої говірки // Укр. мова і літ. в шк. – 1970. – № 7. – С. 55-58.
16. Мановицька М.Я. Усунення діалектних помилок у мові учнів // Укр. мова і літ. в шк. – 1973. – № 5. – С. 67-70.
17. Матвіяс І.Г. Атлас української мови і його значення для шкільної практики // Укр. мова і літ. в шк. – 1974. – № 7. – С. 30-34.
18. Омельченко З.Л. Робота над подоланням діалектних помилок при вивченні морфології // Укр. мова і літ. в шк. – 1986. – № 3. – С. 37-43.
19. Особливості вивчення фонетики й орфографії в діалектних умовах // Методика викладання української мови / За ред. С.І. Дорошенка. – К.: Вища шк., 1982. – С. 234-239.
20. Симоненкова Л.М. Вивчення фонетики і морфології в умовах місцевих говорів. – К.: Рад. шк., 1981. – 134 с.
21. Текучёв А.В. Основы методики орфографии в условиях местного диалекта. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1953. – 123 с.
22. Тищенко Т.М. Робота учителя-словесника в умовах місцевої говірки // Актуальні проблеми лінгвістики і лінгводидактики: Зб. матеріалів загально-університетської звіт. наук. конференції викладачів, аспірантів, студентів. – Умань, 2000. – С. 53-55.
23. Ткачук П.Є. Засвоєння учнями орфоепічних норм в умовах місцевих говірок // Укр. мова і літ. в шк. – 1973. – № 6. – С. 43-47.
24. Шеремета Н. Вивчення лексики подільських говірок: Метод. рекомендації. – Кам'янець-Подільський: Б.в., 2005. – 45 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Тетяна Громко – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: проблеми семантики і структури діалектної лексики.